

Ольга Смагло

к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Вінницький навчально-науковий інститут економіки
Західноукраїнського національного університету, м. Вінниця

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИТИ СУЧАСНОГО СТАНУ РЕГУЛЮВАННЯ ПОЛІТИКИ ДОМОГОСПОДАРСТВ

У економічній літературі щодо сталого споживання регулювання поведінки домогосподарств переважають концептуальні та нормативні підходи. Як наслідок, багатьом пропозиціям бракує твердої емпіричної основи. Окрім еластичності за ціною та доходом, увага приділяється індивідуальним соціально-економічним особливостям і психологічним факторам, таким як ставлення, знання, сприйняття та цінності. Потенційні психологічні детермінанти та пов'язані з ними ідеї далі розглядаються шляхом обговорення низки репрезентативних та ілюстративних статистично-психологічних досліджень фінансової поведінки домогосподарств. Важливим загальним висновком є те, що існує дуже мало емпіричних досліджень, які систематично поєднують соціально-економічні та психологічні детермінанти.

Домогосподарства накопичують цільові заощадження, щоб впоратися зі значними витратами, такими як придбання товарів тривалого користування, оплата навчання, витрати на відпустку тощо. Витрати матеріалізуються, домогосподарства відповідно не будуть заощаджувати. Іншими словами, чергування періодів цільового збереження та припинення збереження через «невідповідність часу» між ними доходів та витрат на споживання. У багатьох випадках процес може бути зворотним: домогосподарства спочатку купують блага, а потім накопичують необхідні заощадження. Цільове збереження також може бути результатом «примусового процесу». Деякі окремі домогосподарства, особливо молодь, яка бажає придбати товари тривалого користування, але не може позичити в банках, внаслідок поганої застави та низьких доходів. Таким чином, ці обмежені домогосподарства будуть змушені заощаджувати, щоб придбати товари тривалого користування. Зрештою, цільове заощадження може включати потребу або бажання накопичити багатство для мета збільшення початкових внесків у майбутньому придбанні дорогого товару тривалого користування та зменшення вартості кредиту за договором. Регуляторні органи та/або банки також можуть встановлювати вищі співвідношення кредиту та вартості, викликаючи загалом подібний вплив на суму цільових заощаджень.

Позитивний зв'язок між зростанням реального доходу та нормою заощаджень означає, що зростання споживання є набагато стабільнішим, ніж зростання доходу, оскільки підвищення доходу спостерігається за рахунок додаткових заощаджень. Інфляція працює в тому ж напрямку (тією мірою, якою інфляція залежить від циклічних факторів), також згладжуючи споживання. Певною мірою згладжування споживання виглядає нелінійним. Таким чином, шоки негативного доходу не обов'язково знижують норму заощаджень, але

можуть навіть підвищити її через запобіжний мотив як відповідь на зростання невизначеності; висновок, який узгоджується з останнім досвідом фінансової кризи та пандемії Covid-19. Насправді також інфляція – і навіть реальна відсоткова ставка мають нелінійний вплив на норму заощаджень, тому коефіцієнти для від'ємних ставок для інфляції та реальних ставок не є значущими, тоді як позитивні значення мають сильний позитивний вплив на заощадження.

Політика, яка підвищує інфляційні очікування домогосподарств, є життєздатними кандидатами, оскільки в часи фіксованих номінальних ставок інфляційні очікування повинні бути вищими знизити сприйняті домогосподарствами реальні процентні ставки (рівняння Фішера), що має підвищити їхні стимули до споживання (рівняння споживача Ейлера).

Макроекономісти та політики нещодавно запропонували дві нетрадиційні політики, спрямовані на управління інфляційними очікуваннями домогосподарств отже, споживання – нетрадиційна фіскальна політика і перспективне керівництво. Хоча теоретично обидві політики повинні стимулювати сукупний попит шляхом підвищення інфляційних очікувань, їхня емпірична ефективність викликає великі суперечки. Високі значення норми заощаджень визначалися, з одного боку, бажанням мати можливість фінансувати різні придбання, особливо товарів тривалого користування чи автомобілів, а з іншого боку, через дефіцит споживання товарів. Соціальні та культурні трансформації загострили споживчу поведінку та рівень заощаджень зареєстровано значне зниження.

Серед факторів, які впливають на обсяг заощаджень домашніх господарств, виокремлюють такі:

– величина доходу і тривалість інтервалу між його отриманням і витрачанням. Якщо людина не впевнена у регулярності й достатності рівня своїх доходів, вона віддасть перевагу тому, щоби тримати заощадження в готівковій формі;

– ризик і невпевненість щодо майбутньої ставки відсотка. Якщо потреба в готівці може виникнути до закінчення терміну боргового зобов'язання, то є ризик, що покупка останнього може обернутися збитками порівняно з простим зберіганням грошей;

– недоліки зберігання готівки та ненадійність способів її отримання. Якщо людина без затримки може отримати необхідні їй кошти, то немає необхідності тримати непрацюючу готівку.

У той час як економічне зростання залишається пріоритетом соціального розвитку багатьох країн світової економіки, особливо бідних, спрямована на економічне зростання не вирішує всіх проблем розвитку, і загальні втрати від такої орієнтації можуть бути більшими. Розвиток визначається численними чинниками, які формують кількісні та якісні характеристики всіх структурних елементів національного багатства – людського капіталу, фізичного капіталу, природного капіталу, який виникає між компонентами залежно від способів і цілей їх використання. Встановлено, що на сучасному етапі розвиток досягається

виключно шляхом інвестування фінансових ресурсів, тобто через інвестиції; при цьому джерелом розвитку є не тільки прямі інвестиції у фізичний капітал, а й інвестиції в природний капітал та інвестиції у формування людського капіталу. За таких умов споживання стає інвестицією в природу. Загальні цілі стратегічного управління споживанням і заощадженнями для розвитку можна підсумувати як: управління економічним та інвестиційним потенціалом країни; сприяння ефективному використанню мобілізованих заощаджень та інвестиційних ресурсів. Створення передумов для масового залучення населення з низькими та середніми доходами в економічні та інвестиційні процеси. Забезпечення обсягу та структури кінцевого споживання, що сприяють економічному зростанню. Скорочення неформального сектора економіки, де зосереджені великі потенційні фінансові ресурси розвитку.

У літературі існують дві фундаментальні теорії щодо заощаджень:

1. Теорія життєвого циклу – фінансова поведінка відрізняється – для молоді і літні люди порівняно зі зрілими. Все ще важлива частина молодих людей, які це зробили не досягли віку працевлаштування, але зменшують норму заощаджень, оскільки їхні батьки виділяють значну частину своїх доходів для утримання своїх дітей. У цьому ж напрямку накладає збільшення середньої тривалості життя підвищення норми заощаджень протягом активного життя з метою збереження рівня споживання (рівень життя) протягом активного життя. Таким чином, збільшення маси людей похилого віку в популяції є еквівалентно зменшенню заощаджень населення, оскільки цей сегмент зберігає або заощаджує дуже знижений темп. Призначення літнього сегменту дуже важливе з точки зору його фінансового характеру поведінки, оскільки це категорія, яка витрачає, таким чином споживає заощадження, накопичені під час активного життя.

2. Теорія постійного доходу стверджує, що в певних контекстах активне населення може стимулюватись до збільшення своїх заощаджень, щоб компенсувати можливе відносне зниження їхнього доходу після виходу на пенсію.

Узагальнення та аналіз факторів, що впливають на фінансову поведінку домогосподарств, свідчить, що така поведінка залежить насамперед від стану економіки (та відповідно активного розвитку фінансових ринків) та фінансової грамотності населення, його фінансової культури, соціальної відповідальності та інформаційно-комунікаційних навичок. Також суттєвий вплив на фінансову поведінку домогосподарств мають пропозиція послуг/продуктів на фінансовому ринку та маркетингові заходи. Крім того, вирішальною є система цілей і мотивів домогосподарств та фінансова спроможність їх реалізувати. Прийняття фінансових рішень та їх реалізація домогосподарствами регіонів України в умовах війни суттєво звужується, особливо в регіонах підвищених ризиків – тимчасово окупованих та прифронтових.

Оскільки заощадження частини доходів є добровільною справою домашніх господарств, то впливати на даний процес можливо лише через їхні економічні інтереси. Попри всю складність фінансової ситуації, в Україні є об'єктивні передумови для формування заощаджень населення та перетворення їх в

інвестиції. Тому вважаємо, що основними завданнями, які необхідно розв'язати найближчим часом задля стимулювання заощаджувальної поведінки вітчизняних домогосподарств та підвищення ролі заощаджень населення у зростанні національної економіки, є:

- відновлення довіри населення до фінансових установ;
- посилення інституційного захисту заощаджень через підтримку ліквідності банківських установ та створення дієвої державної системи гарантування вкладів;
- переорієнтація заощаджень населення з депозитних рахунків комерційних банків та кредитування житлового будівництва у корпоративні цінні папери та страхові фонди;
- забезпечення перетворення заощаджень громадян в інвестиційні ресурси, шляхом їх спрямування у довгострокові проекти, оскільки кошти населення не залучені повною мірою в інвестиційний процес країни.

Цілком очевидно, що виконання вищезазначених завдань матиме позитивний вплив на заощаджувальну поведінку домогосподарств та може радикально змінити макроекономічну ситуацію в країні.

Отже, стратегією прогресивного розвитку, яка виведе Україну з бідності та злиднів, є розвиток ринку заощаджень, як соціально-економічного механізму мобілізації грошових накопичень населення і трансформації їх в інвестиції для реального сектора економіки. Однак для цього, перш за все, необхідно здійснити економічні реформи, щоб досягти економічного зростання та збільшення обсягів фінансових ресурсів домогосподарств як потужного внутрішнього джерела нарощування національного інвестиційного потенціалу. Необхідність залучення в економіку України заощаджень домогосподарств вимагає запровадження заходів, які збільшать довіру населення до держави, її економічної політики, забезпечать цінову та курсову стабільність. Також необхідно запроваджувати заходи, які більш ефективно дозволять контролювати діяльність банківських та небанківських фінансових інститутів з метою забезпечення їх ліквідності, платоспроможності та фінансової стійкості, що дозволить скоротити кількість випадків зловживань на цьому ринку, уникнути настання банкрутства та сприятиме захисту інтересів вкладників. Поряд з цим потребують використання заходи, які дозволять покращити обізнаність населення щодо інструментів інвестування коштів.

Список використаних джерел:

1. Мельник В. М., Якушик І. Д., Ломачинська І. А., Драган О. О. Формування фінансової поведінки домогосподарств в Україні. Херсон: ВД Гельветика, 2014. 212 с.
2. Кізима Т. Фінансова поведінка домогосподарств: сутність, класифікація, чинники впливу. *Світ фінансів*. 2011. № 4. С. 19-26.
3. Ковтун О. А. Фінансова поведінка домогосподарств: сутність, структура та класифікація. *Бізнес Інформ*. 2013. № 9. С. 280-286.